Punainen Risti
Röda Korset

Sisäasiainministeriön
maahanmuutto-osastolle

9.5.2012

SUOMEN PUNAISEN RISTIN LAUSUNTO LAPSEN SÄILÖÖNOTTAMISTA KOSKEVISTA SÄÄNNÖKSISTÄ (SM072:00/2011)

Suomen Punainen Risti kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto ulkomaalaislain muuttamisesta siten, että lapsen säilöönottoa koskevia säännöksiä muutetaan.

Punaisella Ristillä on erityinen mandaatti seurata säilöön otettujen ihmisten asemaa sekä vierailla säilöön otettujen luona. Geneven sopimusten mukaan Punaisen Ristin kansainvälisen komitean tehtävänä on vierailla vankiloissa aseellisten konfliktien aikana, mutta vierailutoimintaa tapahtuu myös muissa tilanteissa. Monissa maissa Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun kansalliset yhdistykset vierailevat vankiloissa ja säilöönottoyksiköissä ja nostavat tarvittaessa esille havaitsemiaan epäkohtia. Suomessa Metsälän säilöönottokeskuksessa vierailee säännöllisesti Punaisen Ristin vapaaehtoisryhmä.

Punainen Risti pitää erittäin tärkeänä sitä, että lapsen säilöönotosta säädetään erikseen tarkemmin ja että lapsen säilöönottoa selvästi rajoitetaan. Lapsen edun mukainen ratkaisu olisi kuitenkin se, ettei lasta koskaan, huoltajan kanssa tai yksin, otettaisi säilöön. Näissä tilanteissa tulisi turvautua vaihtoehtoisiin toimenpiteisiin, jolloin myös perheen yhtenäisyys turvattaisiin altistamatta lasta säilöönoton vaikutuksille.

Tutkimusten mukaan säilöön otetut lapset kärsivät hyvin tyypillisesti mielenterveyden ongelmista, mutta myös alentuneesta immuniteetista ja kivuista. Taustalla ovat vapauden, luonnollisten sosiaalisten kontaktien ja toimintamahdollisuuksien rajoitukset sekä ahdistuneisuuden, jännityksen ja jopa väkivallan kohtaaminen säilöönottoyksikössä, vaikka ei itse joutuisi sen kohteeksi.

Punaisen Ristin vapaaehtoisvierailijoiden havainnot Metsälän säilöönottoyksiköstä tukevat näitä käsityksiä. Lasten oireet eivät myöskään välttämättä lakkaa säilöönoton päättyessä vaan niillä saattaa olla hyvinkin merkittävä vaikutus myöhemmin lasten elämässä ja selviytymisessä, etenkin maasta poistamisen jälkeen.

Kyseessä olevat ulkomaalaislain kohdat ovat varsin perustavanlaatuista ihmis- ja perusoikeuksia rajoittavaa sääntelyä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että vapauteen kohdistuvat rajoitukset rikkovat myös helpommin epäinhimillisen ja halventavan kohtelun kieltoa silloin, kun ne kohdistuvat lapsiin. Myös perhe-elämän suoja on keskeinen oikeus. Rajoitettavien oikeuksien luonteesta ja rajoitusten vakavuudesta johtuen sääntelyltä tulee edellyttää selkeyttä. Sen tulee olla ymmärrettävää ja ilmaista tarkoitus selvästi. Tämä on tärkeä huomioida säädöstekstin viimeistelyvaiheessa.

Suomen Punainen Risti, Keskustoimisto
Tehtaankatu 1 a, PL 168, 00141 Helsinki
Puhelin (020) 701 2000 Faksi (020) 701 2310

Finlands Röda Kors, Centralbyrån
Fabriksgatan 1 a, PB 168, 00141 Helsingfors
Telefon (020) 701 2000 Telefax (020) 701 2310

www.redcross.fi

Suomen Punainen Risti kuuluu Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainväliseen liittoon.

Finlands Röda Kors hör till Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.

Haluamme kiittää siitä, että esityksessä käytetään termiä 'lapsi'. Tämä muutos pitäisi myös johdonmukaisesti laajentaa ulkomaalaislain muihin säädöksiin, ellei niissä ole erityinen tarve esimerkiksi erottaa perheen alaikäiset ja täysi-ikäiset lapset.

Iän määrittäminen

Kuten esityksessä todetaan, voi iänmääritys joskus osoittautua hankalaksi. Esitys lähtee siitä, että ikä on normaalitapauksessa jo turvapaikkaprosessissa selvitetty ja samaa tulkintaa sovelletaan säilöönottoon. Mikäli ikä on kuitenkin epäselvä, tulisi esityksen mukaan pyrkiä siihen, että henkilöä kohdeltaisiin lapsena eikä säilöönottoa tehtäisi ennen kuin ikä on oikeuslääketieteellisellä tutkimuksella selvitetty. Lakiesityksessä olisi kuitenkin selkeämmin todettava, että **henkilön iän ollessa epäselvä häntä kohdellaan (ei vain "tulisi pyrkiä") lapsena ennen kuin hänen ikänsä on selvitetty**.

Käytännössä on esiintynyt tilanteita, joissa ilman huoltajaa saapuneita lapsia on otettu säilöön sen vuoksi, että heidän ikänsä on ollut epäselvä. Tiedossamme on tapaus, jossa vastaanottojärjestelmässä alaikäisenä pidetty henkilö on ollut säilössä poliisin pidätystiloissa sen vuoksi, että hänen ikäänsä on pidetty epäselvänä.

Lapsen säilöön ottaminen (122 §)

Esityksen 122 §:n 2 momentissa ehdotetaan uudensisältöistä säännöstä lapsen säilöönoton edellytyksistä. Koska lähtökohtana tulisi vahvemmin olla periaate, jonka mukaan lasta ei oteta säilöön, olisi tätä säännöstä tarkennettava.

Lapsen edun näkökulmasta olisi lisäksi syytä varmistaa, että **lapsen huoltajan säilöön ottaminen ei saa johtaa perheyhteyden katkeamiseen**, ellei tämä ole lapsen edun mukaista.

2 momentin kohdassa 3) todetaan, että mahdollisuus käyttää muita turvaamistoimia pitää olla selvitetty. Kun kyseessä ovat lapset, olisi selvittämisen sijaan ***edellytettävä*, että muita turvaamistoimia on kokeiltu tai on ilmeistä, etteivät ne ole riittäviä.**

Saman momentin 4) kohta on ehdottoman tärkeä edellytys. **Sosiaaliviranomaisella tulisi olla todellinen mahdollisuus selvittää lapsen etua myös siten, että tämä käytännössä voisi johtaa vaihtoehtoisten turvaamistoimien käyttöön perheen osalta.** Lapsen ja huoltajan henkiseen tilaan tulisi kiinnittää erityistä huomiota. Mikäli lapsella on joko kotimaastaan tai matkalta traumaattisia kokemuksia, on hän säilöönoton suhteen erityisen altis haitallisille vaikutuksille. Näissä tilanteissa lasta ei tulisi ottaa säilöön. Tämä maininta olisi syytä ottaa esityksen perusteluihin.

Vaihtoehtoiset tilajärjestelyt perheille

Punainen Risti pitää tärkeänä sitä, että lapsiperheiden säilöön ottamista vältetään kaikissa tilanteissa ja lähtökohtana on vaihtoehtoisten turvaamistoimien käyttäminen silloin, kun turvaamistoimet katsotaan välttämättömiksi. Huoltajan kyky huolehtia lapsesta säilöönottoyksikön olosuhteissa on heikentynyt. Säilöönotto voi myös laukaista tai pahentaa huoltajan omia mielenterveysongelmia.

Suomen Punainen Risti, Keskustoimisto
Tehtaankatu 1 a, PL 168, 00141 Helsinki
Puhelin (020) 701 2000 Faksi (020) 701 2310

Finlands Röda Kors, Centralbyrån
Fabriksgatan 1 a, PB 168, 00141 Helsingfors
Telefon (020) 701 2000 Telefax (020) 701 2310

www.redcross.fi

Suomen Punainen Risti kuuluu Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainväliseen liittoon.

Finlands Röda Kors hör till Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.

Kansainvälisissä selvityksissä on malleja siitä, mitä vaihtoehtoja perheiden säilöön ottamiselle on luotu. On tärkeää, että ulkomaalaisten säilöönottoa koskevien säännösten tarkistamista selvittävä työryhmä jatkaa perehtymistä näihin malleihin ja tekee esityksen siitä, miten vaihtoehtoja voitaisiin ottaa käyttöön Suomessa.

Mikäli perheitä edelleen otetaan säilöön, on tätä varten oltava erilliset tilat. Esityksessä lähdetään siitä, että lapsiperheille rakennetaan tilapäisesti erityistilat Metsälän vastaanottoyksikköön.

Emme ole vakuuttuneita siitä, että tilakysymys pystytään ratkaisemaan Metsälän yksikön tilajärjestelyin. Jo kunnollisen ulkoilualueen ja leikkimahdollisuuksien puute on suuri ongelma. Koska säilöönotto on joka tapauksessa lapselle vaativa kokemus, on välttämätöntä panostaa asianmukaisten tilojen ja tukitoimien luomiseen.

Tähän nähden perusteluiden kohta, jonka mukaan "[s]äilöönottoyksikössä *pyrittäisiin mahdollisuuksien mukaan* luomaan tilajärjestelyillä huoltajansa kanssa säilöön otetulle lapselle *mahdollisimman* turvalliset olosuhteet" (s. 7), ei ole riittävä.

Esityksen perustuslainmukaisuutta arvioitaessa todetaan, että YK:n lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa säädetään lapsen oikeudesta saada opetusta ja oikeudesta ikänsä mukaiseen leikkiin ja virkistystoimintaan. Tätä ei säädösehdotuksessa kuitenkaan huomioida. Tästä syystä 123 §:ään tulisi ehdotetun muutoksen lisäksi lisätä kohta, joka **edellyttää huoltajan kanssa säilöön otetun lapsen sijoittamista tähän tarkoitukseen varattuihin tiloihin**. Tämä sulkisi pois myös lasten sijoittamisen Metsälän nykyiselle osastolle.

Säilössä pitämisen kesto

Säilössä pitämisen keston rajoittaminen on erittäin tärkeää. Jotta rajoitusten toteutuminen varmistettaisiin, **olisi säädettävä ehdottomasta lapsen säilöönoton enimmäiskestosta**. Ainakaan lasta ei saisi missään olosuhteissa pitää säilössä 3 – 4 viikkoa pidempää aikaa. Osaltaan uusi 128.2 § rajoittaa kestoa, koska siinä säädetään erityisistä syistä edellytyksenä säilöönoton jatkamiselle reilun kahden viikon jälkeen. Säilöön ottamisen jatkamisen kynnyksen tulisi tällöin olla jo huomattavan korkealla.

Jo ensimmäistä säilöönottopäätöstä tehtäessä, olisi edellytettävä, että maasta poistaminen voidaan hyvin todennäköisesti toteuttaa nopeasti. Näin voidaan välttää tarpeettomat ja pitkäkestoiset säilöönotot.

Kristiina Kumpula
pääsihteeri

Suomen Punainen Risti, Keskustoimisto
Tehtaankatu 1 a, PL 168, 00141 Helsinki
Puhelin (020) 701 2000 Faksi (020) 701 2310

Finlands Röda Kors, Centralbyrån
Fabriksgatan 1 a, PB 168, 00141 Helsingfors
Telefon (020) 701 2000 Telefax (020) 701 2310

www.redcross.fi

Suomen Punainen Risti kuuluu Punaisen Ristin ja Punaisen Puolikuun yhdistysten kansainväliseen liittoon.

Finlands Röda Kors hör till Internationella rödakors- och rödahalvmånefederationen.